

Çocuklarda Duygusal ve Davranışsal Sorunları Anlamada İlk Görüşme/ler: Hayali Bir Danışan Üzerinde Örnek Bir Uygulama

İdris KAYA

Yrd. Doç. Dr., Mustafa Kemal Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

Asst. Prof. Mustafa Kemal University, Faculty of Education

Orcid ID: 0000-0001-9562-3347

id_kaya@hotmail.com

Öz

Psikolojik danışma sürecinde ilk görüşmeler sorunun anlaşıldığı ve çözüme ilişkin yol haritasının temel olarak belirlendiği görüşmelerdir. Sorunun çok boyutlu olarak anlaşılabilmesi yapılacak müdahalenin etkililiği açısından son derece önemlidir. Bu noktada uzmanın zihninde veya önünde görüşmede neler yapacağı, nelere dikkat edeceği veya hangi prosedürleri takip edeceğine ilişkin bir yol haritasının olması hem sorunun anlaşılmasını kolaylaştıracak hem de olası gözden kaçırılmaları önleyecektir. Özellikle ruh sağlığı hizmetleri alanında yeni çalışmaya başlamış uzmanlar bazen ilk görüşmelerde ne yapması gerektiğine dair karmaşa yaşayabilmekte, tecrübeli uzmanlar ise sürekli benzer yaklaşımla görüşme almaktan dolayı bazı noktaları gözden kaçırabilmektedir. Bu bağlamda, bu çalışma özellikle okul öncesi ve ilkökuller yıllarındaki çocuklar ile çalışırken ruh sağlığı uzmanlarına ilk görüşmelere ilişkin bir çerçeve çizmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Duygusal/Davranışsal Sorunlar, İlk Görüşmeler, Çocuklar, Hayali Danışan, Uygulama

First Interview(s) to Understanding Emotional and Behavioral Problems at Children: A Sample Practice on an Imaginary Client

Abstract

The first interviews in the psychological counseling process is that problems are noticed and the roadmap towards solution is basically determined. The multidimensional understanding of the problem is extremely important in terms of effectiveness of the intervention. At this point, a road map of what to do, what to watch or what procedures to follow in front of or in front of the expert's mind will both make it easier to understand the problem and prevent possible missed sightings. Experts who have recently started to work in the field of mental health services can sometimes experience confusion as to what to do at first interviews, while experienced specialists may miss some points because they are constantly interviewing with the same approach. In this concept the purpose of this study is to draw up a framework for mental health professionals about to initial interviews that especially when working with pre-school and primary school children.

Keywords: First Interview (s), Emotional/Behavioral Problems, Children, Imaginary Consultant, Practice

Giriş

Çocuklarda duygusal ve davranışsal sorunlar ile “normal” arasındaki farkı net bir şekilde ortaya koymak ve “sorunlu” davranışın kapsamlı bir tanımını yapmak oldukça zordur (Austin & Sciarra, 2012:2). Bu zorluğa rağmen çocuk ve ergenlerde duygusal ve davranışsal bozukluk olarak tanımlanan problem davranışların çoğu içselleştirilmiş ve dışsallaştırılmış davranış sorunları olarak gruplandırılabilir (Achenbach, 1982:1-38; Austin & Sciarra, 2012:6; Steinberg, 2007:482-518). Dışarıdan gözlemlenmesi daha zor olan içselleştirilmiş davranış sorunları çocuğun problemi kendisine yönelttiği depresyon, anksiyete, travma sonrası stres bozukluğu gibi sorunlardan oluşurken, dış dünyadan gözlemlenmesi daha kolay olan dışsallaştırılmış davranış sorunları saldırganlık, suç davranışları, davranım problemleri, karşı gelme bozukluğu gibi problemin dış dünyaya yöneltildiği sorunlardır (Austin & Sciarra, 2012:6; Harwood, Beutler ve Charvat, 2010:116; Steinberg, 2007: 482-518).

Okul öncesi ve ilkököl döneminde çocuklarda hangi problem davranışların hangi oranda görüldüğünü belirlemek oldukça güçtür. Bu durum, çocuklarda sorun davranışın ne olduğu veya nasıl tanımlanacağı konusunda bir fikir birliğinin olmaması, problem davranışları tespiti yönelik geliştirilen ölçme araçlarının farklı nitelikleri ölçüyor olması ve bu yaş çocukları genellikle kendileri ölçme araçlarına cevap veremedikleri için ölçümlerin daha çok anne baba veya öğretmenler üzerinden yapılıyor olmasından kaynaklıdır. Bu zorluklara rağmen Lavigne ve diğerleri (1996) tarafından yapılan çalışmada okul öncesi çocuklarda problem davranışlar % 8.3 bulunurken; Paulus ve diğerlerinin (2015) 4-7 yaş çocuklarında anksiyete bozukluklarının yaygınlığı ile ilgili yaptıkları çalışmada ise ayrılık anksiyetesi, sosyal fobi, özgül fobi, yaygın anksiyete gibi bozuklukların okul öncesi dönem çocuklarında görülme sıklığının %22.2 olduğunu belirlenmiştir. Polanczyk ve diğerlerinin (2015) DSM veya ICD kriterleri çerçevesinde 27 farklı ülkede yapılmış 41 araştırmayı derledikleri çalışmalarında çocuk ve ergenlerin duygusal/davranışsal problemlerinin oranının %13.4 olduğunu belirlemişlerdir. Türkiye’de çocuklarda davranış problemlerinin yaygınlığını belirlemek için Derman ve Başal (2013) tırnak yeme, parmak emme, tik, alt ıslatma, fobi, öfke, vurma, doktor korkusu, iştahsızlık...gibi yaklaşık 30 problem davranışın okul öncesi dönem çocuklarında görülme sıklığını araştırdıkları çalışmalarında 5-6 yaş çocuklarının %60.6’sının en az bir problem davranış gösterdiğini belirlemişlerdir. Karataş ve Tagay (2016:1-4) okul psikolojik danışmanları ile yaptıkları bir çalışmada psikolojik danışmanlar, okul öncesi dönemde en sık rastlanan üç sorunun iletişim sorunları, arkadaş ilişkileri ve gelişimsel sorunlar olduğunu; ilk okulda ise saldırganlık, akran zorbalığı ve problem davranışların (tırnak yeme..) sık görülen sorunlar olduğunu ifade etmişlerdir.

Bireyin güçlü ve zayıf yönlerinin, stres kaynaklarının, sosyal ilişkilerinin ve aile durumlarının belirlenmesi etkili bir tedavi stratejisi belirlenmesinde önemlidir (Jongsma, Peterson, McInnis, & Bruce, 2014:8). Bu noktada çocukların davranış sorunlarına çözüm bulma çabasının başlangıç noktasının sorunun iyi anlaşılması olduğu söylenebilir. Çocuk bir davranış sorunu gösterdiğinde; bu davranışın işlevinin, çocuğa kazandırdıklarının, söz konusu davranışın ne zaman ve hangi koşullarda ortaya çıktığının ve olası nedenlerinin araştırılması sorunun anlaşılmasına ve dolayısıyla da çözümüne katkı sağlayacaktır. Bu bağlamda bir gazetecilik uygulaması olan 5N 1K formülasyonu çocukların davranış sorunlarını anlamada anne baba ve uzmanlara yardımcı olabilir. Sorun olarak görülen durum/davranış tam olarak **Ne**, bu durum başlamadan önce çocukta ve çevresinde **Neler** oluyor, sorun **Ne zaman** ortaya çıkmaya başladı, **Ne zaman** artıyor veya azalıyor, daha çok **Nerelerde** (ev, okul, park...) ve **Nasıl** görülüyor, olası **Nedenleri** neler olabilir ve daha çok **Kimin** yanındayken ortaya çıktığı sorularına cevap aranabilir. Örneğin çocuklar bazen anne babasının dikkatini çekebilmek için bazı davranışsal farklılıklar gösterebilir veya çocukta meydana gelen farklılaşmanın nedeni dünyaya yeni gelen kardeşi olabilir. Bununla beraber çocuklar bazı ortamlarda sorun davranışlar gösterirken, aynı davranışı başka ortamlarda göstermeyebilir. Örneğin öğretmeni tarafından sakin, uyumlu hatta içe kapanık olarak tanımlanan bir çocuk, anne babası tarafından "tam bir canavar" olarak tanımlanabilir. Bu noktada çocuğun gösterdiği davranışların 5N 1K'sını belirlemek yapılacak müdahalelerin niteliğini etkileyecektir.

Çocuklar uyum ve davranışlarını değerlendirirken önemli güçlüklerden biri hangi davranışın "sorunlu" veya "uyumsuz" olarak tanımlanabileceği veya sorun davranışlarda normallik ölçüsünün ne olduğunun belirlenmesidir. Bununla beraber bir davranışın, problem davranış olarak nitelendirilebilmesi için hangi düzey ve sıklıkta ortaya çıkması gerektiğinin belirlenmesi önemli bir sorundur (Austin & Sciarra, 2012:2-3). Örneğin çocuklarda saldırgan davranışının hangi koşullarda "sorunlu" bir durum olarak kabul edilebileceği tartışmalı bir durumdur çünkü hemen her çocuk başka bir çocuğu itmiş, vurmuş veya kötü söz söylemiştir. Bu noktada uzman her vurma veya itme davranışını "sorunlu" olarak tanımlayıp müdahale etmeye çalışırsa bu durum pek işlevsel olmayacaktır.

Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı (DSM 5) (2013) çocuk ve ergenlere duygusal veya davranışsal bir tanı konarken sıkça vurguladığı aşağıdaki ölçütlerin göz önüne alınması çocuk davranış sorunlarını tanıma noktasında uzman ve anne babalara yol gösterici olabilir. Bu çerçevede çocuğun gösterdiği bir davranışın;

Çocuklarda Duygusal ve Davranışsal Sorunları Anlamada İlk Görüşme/ler: Hayali Bir Danışan Üzerinde Örnek Bir Uygulama (First Interview(s) to Understanding Emotional and Behavioral Problems at Children: A Sample Practice on an Imaginary Client)

- Çevresindeki insanlar tarafından dikkat çekecek düzeyde yoğun rastlanıyor olması,
- Kendisine ve/veya çevresine zarar veriyor olması,
- Kişisel ve sosyal ilişkilerini bozuyor olması,
- Çocuğun günlük yaşam aktiviteleri (okul, uyku, oyun...gibi) ve yaşının gerektirdiği gelişimsel özellikleri aksatıyor olması
- Fizyolojik veya psikiyatrik başka bir problemin yansıması olmaması
- Çocuğun içinde bulunduğu yaşın gelişimsel özelliği olmaması
- Belirli bir bağlamdan öte birden fazla ortamda uzun zaman gözleniyor olması

Durumunda söz konusu davranışın sorunlu olarak değerlendirilebileceği söylenebilir. Yukarıda tanımlanan kriterleri örnek bir durum üzerinden somutlaştırmak için çocuklarda yalan söyleme davranışını inceleyelim. Okul öncesi dönemde çocuklar gerçek ile hayal arasında keskin bir ayırım yapamadıkları için bazen hayali şeyleri gerçekmiş gibi anlatabilirler bu durum aslında onların gelişim özelliğidir ve bir problem davranış olarak değerlendirilemez. Çocuklar yaptıkları bazı “küçük yaramazlıkları” yapmadıklarına dair bazen anne babasını ikna etmeye çalışabilirler ve durum planlı bir aldatma olmadığı, kendine veya çevreye bir zarar vermediği ve çok sık rastlanmadığı için problem davranış olarak tanımlanamaz. Bağlamsal olarak düşünüldüğünde ise örneğin bir baba hatalarından dolayı çocuğu darp edecek düzeyde ciddi bir şiddet uyguluyorsa, çocuk yaptığı bazı şeyleri inkar etmek suretiyle yalan söyleyebilir ve bu durum çocuğun kendini babanın şiddetinden koruma davranışı olarak düşünülebileceği için problem davranış olarak değerlendirilemez (Wilson, Smith, & Ross, 2003).

Normalliğin anlaşılması çerçevesinde; çocukların içinde buldukları yaşın gelişimsel özelliklerini bilmek (Austin & Sciarra, 2012:3) anne/baba, öğretmen ve uzmanlara çocuktaki hangi davranışın normal olduğu hangisinin normalden farklılık gösterdiğini anlama ve çocuğa nasıl davranılacağını bilme noktasında büyük fayda sağlayacaktır. Örneğin okul öncesi dönemde çocukların cansız nesnelere canlılık özelliği yüklediğini (animizm) (Gander & Gardiner, 2001:265-266) bilen bir anne/baba çocuğun oyuncak bebeği ile konuşmasında endişelenecek bir şey olmadığını hatta kendisinin de bu oyuna katılmasının yararlı olacağını bilir. Bu noktada okul temelli çalışan psikolojik danışman/psikologların aile eğitimlerinde çocukların gelişimsel özellikleri hakkında anne babalara bilgi vermesi çocuklardaki uyum ve davranış sorunlarını anlamada ve başa çıkmada yardımcı olabilir.

Son olarak genel bir çerçevede, çocuklarda problem davranış olarak atfedilebilecek durumlarla başa çıkmada ruh sağlığı uzmanlarının çocuğu/aileyi tanıma ve sorunu anlamaya yönelik aşağıdaki uygulamaları takip etmesi sorunun anlaşılmasına ve doğal olarak da çözümüne katkı sağlayabilir.

Çocuğu/Aileyi Tanıma

- Ailenin temel demografik özelliklerinin belirlenmesi (Anne/babanın eğitim, ekonomik düzeyi, çalışma veya işsizlik durumu, yaşadığı bölge, ayrı yaşama/boşanma veya öz/üvey olma durumu, çocuk sayısı, köken aile ile olan bağı... gibi)
- Aile içi ilişkilerin, anne babanın birbirlerine, çocuğa ve varsa çocuğun diğer kardeşlerine yönelik yaklaşım/tutumunun belirlenmesi,
- Çocuğun genel gelişim öyküsünün (doğum öncesi, sırası ve sonrası gelişim özellikleri, yürümeye- konuşmaya başlama zamanı...) belirlenmesi
- Çocuğun süregelen bir hastalık, kaza veya travmatik yaşantı geçmişi
- Şimdiye kadar çocuğun bakım ve yetiştirilmesine rol alan kişilerin özellikleri ve çocuk yetiştirme yaklaşımları (örneğin bakıcı, anneanne veya babaanne gibi kişiler çocuk yetiştirilmesinde rol aldılarsa bu kişilerin çocuğa yönelik yaklaşımları nasıldı)
- Dikkat, algılama, hareketlilik, konuşma, motor beceriler... gibi alanlarda çocukta dikkat çeken bir farklılık varsa tespit edilmesi
- Çocuğun kreş, anaokulu veya ilkokul döneminde yaşadığı ve şuan ki sorunla ilişkili olabilecek olumlu ve olumsuz deneyimler
- Çocuğun akran ilişkileri, arkadaş sayısı gibi sosyal becerileri
- Çocuğun güçlü yanları (belirgin bir yetenek, sosyal beceri... gibi)

Sorunu Anlama

- ✓ Anne baba sorunu tam olarak nasıl tanımlıyor ve iki ebeveyninin sorun olarak gördüğü şey aynı mı?
- ✓ Anne babanın sorunun nedenlerine ilişkin görüşleri nelerdir?

Çocuklarda Duygusal ve Davranışsal Sorunları Anlamada İlk Görüşme/ler: Hayali Bir Danışan Üzerinde Örnek Bir Uygulama (First Interview(s) to Understanding Emotional and Behavioral Problems at Children: A Sample Practice on an Imaginary Client)

- ✓ Söz konusu sorun davranış ilk olarak ne zaman başladı ve ne zaman ailenin ve çevrenin dikkatini çekmeye başladı?
- ✓ Anne baba sorunu çözmek için şimdiye kadar neler yaptı? Hangi yaklaşımları sergiledi?
- ✓ Şimdiye kadar herhangi profesyonel bir yardım alındı mı? Alındıysa neler yapıldı? Anne baba daha önce alınan yardımın etkililiğini nasıl değerlendiriyor?
- ✓ Herhangi bir yardım alınmadıysa neden özellikle şimdi bir uzman yardımı almaya gereksinim duyuldu?
- ✓ Sorun ortaya çıkmaya başlamadan önce aile veya çevrede neler oluyor? Rutinin dışında bir gelişme var mı?
- ✓ Sorunun başlamasını tetikleyen belirli bir olay, durum veya kişi var mı?
- ✓ Çocuk, özellikle hangi durum veya ortamlarda daha sık sorun davranışı gösteriyor?
- ✓ Farklı kişiler (özellikle okula devam ediyorsa çocuğun öğretmeni) sorunu nasıl görüyor/tanımlıyorlar? ve nasıl bir yaklaşım sergiliyorlar?
- ✓ Çocuk söz konusu sorun davranışı gösterdiğinde anne/baba/öğretmen gibi kişiler çocuğa nasıl davranmaya başlıyorlar? (Örneğin çocukta saldırganlık sorunu olduğunu düşünelim. Çocuk birine vurduğu sırada anne baba ne yapıyor, nasıl tepki veriyor)
- ✓ Çocuk sorun davranışı gösterdikten hemen sonra bulunduğu ortamın (ev, park veya okul...) iklimi nasıl değişiyor?
- ✓ Tanımlanan bu sorunun dışında çocuğun başka sorunları var mı? (örneğin okulla ilgili sorunları olan bir çocuğun uyku sorunu da olduğunu öğrenmek sorunu anlamamıza katkı sağlayabilir)
- ✓ Sorun davranışın olmadığı zamanlarda anne/baba çocuk ilişkisi nasıl?
- ✓ Özellikle sorunun gözükmediği durumlar (istisnai haller) neler ve neden özellikle bu durumlarda gözüküyor? (örneğin her gün okula gitmesi olay olan bir çocuk bir gün çok sakin ve isteyerek okula gittiyse o günün özelliği neydi ve çocuk neden herhangi bir problem olmadan okula gitti). İstisnai haller iyi anlaşılabilirse bunlar çoğaltılarak sorunun çözümüne katkı sağlayabilir.
- ✓ Söz konusu sorunu azaltan, sorunu iyileştiren ortam, koşul veya kişiler neler?

- ✓ Bu sorunun çözümüne destek sağlayabilecek aile dışındaki kaynaklar var mı? (örneğin çocukla çok iyi iletişimi olan bir kuzen gibi)

Uzmanların çocuğun etkileşimde olduğu tüm yapıları (aile, okul, arkadaş gibi) bir sistem olarak değerlendirip sorunun anlaşılmasında ve çözülmesinde bu yapıların hepsinden yararlanmaya çalışmasında fayda vardır. Son olarak kısa süreli çözüm odaklı terapinin önerdiği üzere sadece sorunla değil sorunun olmadığı zamanların da incelenmesi çözüme katkı sağlar (Ateş, 2015:19; Doğan, 1999). Çocuklarla çalışırken sadece sorun odaklı değil sorunun olmadığı, çocuk-aile etkileşiminin iyi olduğu hallerin de belirlenmesi sürecin etkililiğini arttıracaktır.

Yukarıda ifade edilen çerçevenin **örnek bir vakada** uygulaması aşağıdaki gibi olabilir (Aşağıda verilen problem, olay, durum, kişi ve isimlerin tamamı hayal ürünüdür).

Beş yaşındaki Deniz, diğer çocuklara saldırgan davranışlar gösterdiği ve zarar verdiği gerekçesi ile öğretmenin talebi üzerinde anne babası tarafından psikolojik danışmaya getirilmiştir. Psikolojik danışmanın anne, baba, öğretmen ve Deniz ile yaptığı görüşmeler sonucunda çocuğu ve sorunu anlamaya yönelik elde ettiği bilgiler aşağıdaki gibidir.

Çocuğu ve Aileyi Tanıma

Temel demografik özellikler

Çocuğun adı: Deniz **Yaşı:** 5,3 (Beş yaş üç ay)
Cinsiyeti: Erkek

Eğitim/okul durumu: Okul öncesi eğitime devam ediyor (daha önce iki yıl okul öncesi eğitim almış, şuan okul öncesi eğitimde üçüncü yılında)

Kardeş durumu: Deniz'in biri şehir dışında üniversiteye (20 yaşında), diğer lise son sınıfa (17 yaşında) devam eden iki ablası vardır.

Baba: Hasan Bey, 48 yaşında, üniversite mezunu, tıbbi mümessil,

Anne: Şeyma Hanım, 44 yaşında, üniversite mezunu, banka çalışanı,

*Anne baba sağ-öz ve birlikte yaşıyorlar

Ailenin İş ve Ekonomik Durumu: Ortalamanın üstünde bir geliri olan anne babanın iş yaşamları oldukça yoğun ve her ikisi de geç saatlere kadar çalışmakta hatta bazen hafta sonu da çalışmaya devam etmektedirler.

Aile İçi İlişkiler: Genel anlamda anne otoriter/baskın/konuşkan; baba ise sakin/geri planda duran bir görünüm içindedir. Gerek annenin gerekse babanın köken aileleriyle olan bağı yok denecek kadar azdır. Anne baba

Çocuklarda Duygusal ve Davranışsal Sorunları Anlamada İlk Görüşme/ler: Hayali Bir Danışan Üzerinde Örnek Bir Uygulama (First Interview(s) to Understanding Emotional and Behavioral Problems at Children: A Sample Practice on an Imaginary Client)

arasında uzun süredir devam eden ancak son zamanlarda iyice artan çatışmaları olup, çift daha önce iki defa ayrılma kararı almış ama sonra bu kararlarından vazgeçmişlerdir. Anne baba yoğun çalıştığı için Deniz her ikisini oldukça kısa zaman görmekte ve gördüğü zamanlarda da iletişim genellikle çatışmalar ile sürmektedir. Deniz'in şehir dışındaki ablası ile ilişkilerinin iyi olduğu ancak üniversite giriş sınavlarına hazırlanan küçük ablasıyla genellikle kavga ettiği ifade edilmiştir.

Çocuğun Kişisel Öyküsü: Çocuk şuana kadar ciddi bir hastalık, kaza veya ağır travmatik etki yaratacak herhangi bir durum ile karşı karşıya kalmamış. Çocuğun doğumundan sonra anne altı ay bakımını yapmış, ardından çalışmaya başlamasıyla çocuğun bakımı bakıcılar tarafından sürdürülmüştür. İlk üç yılda dört farklı bakıcı tarafından bakımı yapılan Deniz'in bakıcılardan biri tarafından kötü muameleye (kızma, bağırma) maruz kaldığı ifade edilmiştir. Üç yaşında anaokuluna başlatılan Deniz'in okula uyumu oldukça zor olmuş, yaklaşık iki ay boyunca her gün ağlayarak okula gitmiş ve sonrasında da her fırsatta okula gitmek istemediğini, okulu, öğretmenini, arkadaşlarını sevmediğini ifade etmiştir. Bir yıl sonra okulu değiştirildiğinde yeni gittiği okulda da uyum sağlamakta zorlanmış ve okula gitmeyi reddetme durumu bu okulda da devam etmiştir. Aile çocuğun okula gitmek istememe durumunun okulda kaynaklı olduğunu düşünerek beş yaşında tekrardan okulunu değiştirmişlerdir.

Çocuğun Sosyal İlişkileri: Şimdiye kadar gittiği üç okulda da öğretmenleri Deniz'i hareketli, uyumsuz, saldırgan davranışları olan, etkinliklere katılmayan hatta bazı etkinlikleri sabote eden, sınıfın düzenini bozan bir çocuk olarak ifade etmişlerdir. Deniz'in gerek okulda gerekse sosyal çevrede arkadaş ilişkilerinin oldukça zayıf olduğu ifade edilmiştir. Çocuklara zarar veren davranışlarda bulunduğu için genellikle çocukların Deniz'le oynamak, arkadaşlık kurmak istemedikleri belirtilmiştir.

Çocuğun Güçlü Yanları: Kendisinde ve çevresinde olanları oldukça akıcı ve anlamlı ilişkiler içinde açıklayabilmesi çocuğun kendini ifade becerisi açısından avantajlı olduğunu düşündürmektedir. Bununla birlikte gerek öğretmeni gerekse çevresindeki diğer kişiler tarafından "çok tatlı, çok yakışıklı" gibi sıfatlarla tanımlanması yani fiziksel olarak beğenilen bir çocuk olması bir avantaj olarak düşünülebilir.

Çocuğun Genel Görünümü ve Uzmanın Çocuğa İlişkin İlk İzlenimleri: Aile ile yapılan ön görüşmeden sonra Deniz ile yapılan ve yaklaşık 25 dakika süren görüşmede çocuğun pek yerinde oturmadığı, iletişim başlatmak için yapılan etkinliklerden boyama etkinliğini yarım bıraktığı, oyuncaklarla çok kısa ilgilendiği, oyuncaklara zarar verebilecek şekilde davrandığı ve bir şeyler yazarken veya çizerken genellikle koltukta oturmak yerine ayakta durduğu gözlemlendi. Bununla birlikte görüşme odasındaki dolapları izin almadan açmaya çalıştığı, sıklıkla yaşına uygun olmayacak düzeyde argo ve küfür kullandığı ve en son "ben çok sıkıldım" diyerek kapıyı açıp dışarı çıktığı

görüldü. Çocuğun fiziksel görünümünün normal/yaşına uygun olduğu, dikkat çeken bir konuşma, psikomotor veya bilişsel problemin olmadığı ancak dikkat süresinin akranlarına göre kısa, hareketlilik düzeyinin ise yüksek olduğu ifade edilebilir.

Sorunu Anlama

Ailenin Çocuğu Uzmana Getirme Gerekçeleri: Gittiği okulda sık sık arkadaşlarına zarar vermesi, söz konusu zararların son zamanlarda diğer çocukları korkutacak ve okula gelmeyi reddetmelerine neden olacak düzeye varması, sınıfın düzenini ve eğitim akışını bozması, diğer çocukların anne babalarından çok yoğun şikâyetlerin gelmeye başlaması.

Anne Baba Tarafından Tam Olarak Belirtilen Sorun: Çocuğun okulda ve diğer sosyal ortamlarda akranlarına ve kendisinden küçük çocuklara vurma, ısırma, itme, saçını çekme, tükürme ve kötü sözler söyleme şeklindeki davranışları ve öfkelenildiğinde çevresindeki eşyalara zarar verme, kırma/dökme halleri.

Ailenin Soruna İlişkin Düşünceleri: Anne ve babanın sorunun nedenlerine ilişkin tam olarak fikir birliği içinde olmadıkları gözlemlendi. Anne sorununun daha çok okul ve öğretmeninden kaynaklandığını, öğretmenin sorunu abarttığını ve çocuğu sınıfta istemediği için sürekli sorunları büyüterek diğer velileri kızdırdığını düşünüyor. Ama bu arada Deniz’de de biraz hırçnlık ve saldırganlık olduğunu söylüyor. Baba, çocuğun okuldaki davranışları biraz abartılmış olsa da aslında ortada ciddi bir sorun olduğunu ve sorunun kaynağının annenin hatalı tutumu ve aile içi çatışmalar olduğunu dile getirmiştir.

Sorunu Çözmek için Şimdiye Kadar Yapılanlar: Baba, şikâyetleri duyduğunda ilk olarak Deniz ile konuştuğunu, yaptıklarının yanlış olduğunu ona anlattığını, ancak bu konuşmalar pek işe yaramadığında ve okuldan şikâyetler gelemeye devam ettiğinde birkaç defa bağırdığını ifade etmiştir. Baba genellikle sorunu çocukla konuşmaya, sorun ortaya çıktığında çocuğu ortamdan uzaklaştırmaya ve iletişim/ikna kanalları ile çocuğa yaklaşmaya özen göstermektedir. Anne, Deniz’i defalarca uyardığını ancak uyarmakla sorunun çözülmediğini gördükten sonra son zamanlarda genellikle bağırarak ve vurarak sorunu çözmeye çalıştığını hatta geçen gün vurduktan sonra çocuğun bacağının morardığını görünce vicdan azabı yaşadığını ifade etmiştir. Bu sorunu çözmek için şimdiye kadar herhangi bir profesyonel destek alınmamış, şuan böyle bir yardıma gereksinim duyulmasının temel nedeni ise özellikle okuldan yoğun şikâyetler gelmeye başlaması ve okul yönetiminin sorunu çözülmemesi durumunda çocuğu okula kabul edemeyeceğini ifade etmesidir.

Çocuklarda Duygusal ve Davranışsal Sorunları Anlamada İlk Görüşme/ler: Hayali Bir Danışan Üzerinde Örnek Bir Uygulama (First Interview(s) to Understanding Emotional and Behavioral Problems at Children: A Sample Practice on an Imaginary Client)

Sorunun Öyküsü: Baba: "Deniz'de vurma davranışları bebekliğinden beri var, daha iki yaşındayken parka gittiğimizde diğer çocukları ittiğine, vurduğuna şahit oluyordum. Ama son zamanlardaki gibi hiç olmamıştı yani başkalarının canını yakacak, onları yaralayacak düzeye hiç varmamıştı."

Sorunun Tetikleyicileri: Çocuk, okuldayken çok daha fazla saldırgan davranışlar gösteriyor, özellikle istekleri olmadığında ve diğer çocuklar tarafından dışlandığında çok daha hırçınlaşıyor ve vuruyor. Kız çocuklarına yönelik saldırganlığı daha belirgin, kızlara sebepsiz yere vurduğu da oluyor. Anneyle birlikteyken diğer çocuklara yönelik vurma davranışlarında artış oluyor.

Sorun Davranış Ortaya Çıkınca Oluşan Ortam Çevredekilerin Tepkileri: Okulda Deniz'in diğer çocuklara zarar vermemesi için sınıfın yardımcı çalışanı görevlendirilmiş ve bu elemana bütün gün Deniz'i gözetlemesi ve kimseye zarar verecek olursa önlemesi görevi verilmiştir. Buna rağmen Deniz bir çocuğa vurduğunda öğretmeni Deniz'e kızmakta ve ona sınıf içi etkinliklerden mahrum kalma cezası vermektedir. Anne, çocuğun birine zarar verdiğini duyduğunda veya gördüğünde genellikle kızmakta ve ceza vermekte; baba ise genellikle çocukla konuşup onu bir daha yapmaması için ikna etmeye, eğer bir daha böyle bir şey yapmazsa ona ödülleri vereceğini vaat etmektedir.

Sorunun Gözükmediği Ortam/Durumlar:

- Kuzenlerinden Nilüferle oyun oynarken ona hiç zarar vermiyor hatta başka çocuklar ona zarar verecek gibi olursa onu koruyor.
- Büyük ablasıyla parka, alış verişe, oyun alanlarına...gittiğinde hemen hemen hiç vurma/zarar verme davranışı olmuyor.
- Baba ile beraberken sorun davranışta azalma oluyor ama tam olarak ortadan kalkmıyor.
- Bütün ailenin birlikte nitelikli zaman geçirdiği hafta sonlarından sonraki hafta okulda daha sakin davranışlar sergiliyor.
- Okulda sınıf dışında, bahçe, oyun alanı gibi geniş olanlarda yapılan etkinliklerde; okul dışı zamanlarda park, bahçe gibi kolay hareket edebildiği yerlerde sorun azalıyor.

Sorunun Arttığı Ortam/Durum/Zamanlar: Özellikle anne ile birlikteyken, istekleri olmadığında ve aç/yorgun/hasta/uykusuz olduğunda sorun davranışlar artıyor. Diğer çocuklar onu oyuna almadıklarında vurma davranışı sergiliyor. Bununla birlikte aile içi çatışmaların arttığı ve anne babanın birbirine veya annenin çocuğu yönelik kötü muamelesinden sonra okulda vurma davranışları artış gösteriyor.

Sorunu azaltan/iyileştiren haller: Kabullenen, değer veren yetişkin tutumu, sakin/huzurlu aile ortamı, park, bahçe gibi açık alanlar ve konuşarak ikna edildiği zamanlar sorun azalıyor.

Çözümüne Katkı Sağlayabilecek Kaynaklar: Çocukta dikkat eksikliği/hiperaktivite bozukluğu olup olmadığına yönelik teşhis ve tedavi için çocuk ergen psikiyatrisine yönlendirme ve gerekiyorsa tıbbi destek alma. Babanın kullandığı olumlu başa çıkma tekniklerini gözden geçirme ve diğer paydaşlara yayma. Çocukla iyi iletişimi olan şehir dışındaki ablayı denkleme dahil etme. Kuzeni Nilüfer ile olan ilişkisini ve ona zarar vermeme nedenlerini anlama.

Sonuç

Psikolojik danışma sürecinde ilk görüşmeler danışanın ve sorunun anlaşıldığı görüşmedir (Morrison, 2014). Bu görüşmelerin odağı eğer çocuk ise hem aile hem de çocuk ile görüşme/ler yapmak ve durumu çok boyutlu olarak anlamaya çalışmak gerekir. Bu kapsamda çocukların duygusal ve davranışsal sorunları anlaşılmalı çalışılırken çocuk ve ailenin temel demografik özelliklerinin, çocuğun aile içi ve dışındaki sosyal ilişkilerinin, gelişim öyküsünün, güçlü ve zayıf yönlerinin anlaşılması çocuğu anlamada önemli bir adımdır. Bununla birlikte sorunun gelişim öyküsü, ailenin sorunu algılayışı, soruna pozitif ve negatif etki eden kaynakların bulunması, sorunun çözümüne katkı sağlayacak kaynakların belirlenmesi sorunu anlamada uzmana yardımcı olacaktır. Son olarak duygusal ve davranışsal sorunların her çocukta farklı gözükeceği ve sorunun gelişim öyküsünün ve iyileştirme yaklaşımının danışana göre değişeceği mutlaka göz önüne alınması gerekir. Bu noktada bu çalışmada sunulan bilgiler ve örnek vakanın sadece uzmanın sorunu zihninde somutlaştırması için bir çerçeve olduğu unutulmamalıdır.

Kaynakça

Achenbach, T. M. (1982). Assessment and taxonomy of children's behavior disorders. In B. B. Lahey & A. E. Kazdin (Eds.), *Advances in clinical child psychology* (Vol. 5, pp. 1–38). New York: Plenum

Amerikan Psikiyatri Birliği (2013) *Ruh sağlığı bozukluklarının tanısı ve sayımsal el kitabı (DSM-V)* (E. Köroğlu, Çev.Ed.) Ankara: Hekimler yayın birliği.

Austin, V.L. & Sciarra D.T. (2012). *Çocuk ve ergenlerde duygusal davranışsal bozukluklar*. (M. Özekeş, Çev. Ed.). Ankara: Nobel yayıncılık.

Çocuklarda Duygusal ve Davranışsal Sorunları Anlamada İlk Görüşme/ler: Hayali Bir Danışan Üzerinde Örnek Bir Uygulama (First Interview(s) to Understanding Emotional and Behavioral Problems at Children: A Sample Practice on an Imaginary Client)

- Ateş, B. (2015). *Çözüm odaklı kısa süreli psikolojik danışma (kuram ve uygulama)*. Ankara: Vize yayıncılık.
- Derman, M. T., & Başal, H. A. (2013). Okulöncesi çocuklarında gözlenen davranış problemleri ile ailelerinin anne-baba tutumları arasındaki ilişki. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 115-144.
- Doğan, S. (1999). Çözüm-odaklı kısa süreli terapi: kuramsal bir inceleme. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2(12), 28-38.
- Gander, M. J. & Gardiner, H.W. (2001). *Çocuk ve ergen gelişimi*. (B. Onur, Çev.) Ankara. İmge yayınevi.
- Harwood, T. M., Beutler, L. E., & Charvat, M. (2010). Cognitive-behavioral therapy and psychotherapy integration. In K.S. Dobson (Ed.) *Handbook of cognitive-behavioral therapies*, (pp. 94-132). USA: Guilford Press.
- Jongsma, A.E., Peterson, J.L.M., McInnis, W.P. & Bruce, T.J. (2014). *Çocuk psikoterapisi tedavi planlayıcısı*. (A. Yıldırım, Çev.) Ankara: Nobel yayıncılık.
- Karataş, Z. & Tagay, Ö. (2016). *Okul psikolojik danışmanı el kitabı sorunlar çözümler*. Ankara. Vize yayıncılık.
- Lavigne, J. V., Gibbons, R. D., Christoffel, K. K., Arend, R., Rosenbaum, D., Binns, H., ... & Isaacs, C. (1996). Prevalence rates and correlates of psychiatric disorders among preschool children. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 35(2), 204-214.
- Morrison, J. (2014). *The first interview*. Guilford publications. (S.Kılıç, İ.V.Gülüm, E.Ataman, Çev. Ed.) Ankara: Nobel yayıncılık.
- Wilson, A. E., Smith, M. D., & Ross, H. S. (2003). The nature and effects of young children's lies. *Social Development*, 12(1), 21-45.
- Paulus, F. W., Backes, A., Sander, C. S., Weber, M., & von Gontard, A. (2015). Anxiety disorders and behavioral inhibition in preschool children: a population-based study. *Child Psychiatry & Human Development*, 46(1), 150-157.
- Polanczyk, G. V., Salum, G. A., Sugaya, L. S., Caye, A., & Rohde, L. A. (2015). Annual research review: A meta-analysis of the worldwide prevalence of mental disorders in children and adolescents. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 56(3), 345-365.
- Steinberg, L. (2007). Ergenlikte psikososyal sorunlar. (Çev. E.G. Kapçı) *Ergenlik içinde* (F. Çok, Çev. Ed.). Ankara: İmge kitapevi yayınları.

